

LEVICOVÉ SMÝŠLENÍ

Erik von Kuehnelt-Leddihn

Autor tohoto svazku má za to, že svým čtenářům dluží určité celní prohlášení – říci několik slov o záměru této knihy i o jejím autorovi. Jsem Rakušan s poněkud rozmanitým původem a značným dílem neobvyklých zkušeností. Narodil jsem se jako syn vědce (zabývajících se výzkumem radia a rentgenového záření), jenž se stal obětí své vědecké práce. Již jako malý chlapec jsem často cestoval a získával znalosti několika jazyků. Dnes čtu ve dvaceti jazycích na různých stupních odborné úrovně a hovořím osmi. Již v šestnácti letech jsem pracoval jako vídeňský korespondent londýnského Spectator, prestižního týdeníku, založeného Addisonem a Steelem. Jako student práva a historie východní Evropy na Univerzitě ve Vídni jsem po roce, ve svých devatenácti letech, přestoupil na Univerzitu v Budapešti, kde mně byl udělen magisterský titul v ekonomii a titul doktora politologie. Následně jsem nastoupil ke studiu teologie ve Vídni, avšak v roce 1935, po odchodu do Anglie, mě přijala Beaumont College na místo docenta a poté Georgetown Graduate School of Foreign Service jako docenta od roku 1937 do roku 1938. Později jsem byl jmenován děkanem fakulty historie na St. Peter's College, Jersey City (1938-1943) a lektorem japonštiny na Fordham University. Až do roku 1947 jsem učil na Chestnut Hill College ve Philadelphii. Zmíněná studia a pracovní místa propustily časté cesty do zahraničí a vědecké projekty, včetně cest do Sovětského svazu již v letech 1930-1931. V roce 1947 jsem se vrátil do Evropy a usadil v Tyrolsku, napůl cesty mezi Paříží a Vídni a mezi Římem a Berlínem, a to v přesvědčení, že si musím zvolit mezi výukou a studiem. Od roku 1957 každý rok podnikám cesty buď kolem světa anebo jižně od rovníku. Jednou z mých tužeb je poznat svět. Další pak studovat libovolně zvolené vědní oblasti za účelem koordinace poznatků z různých odvětví věd humanitních: teologie, politologie, psychologie, sociologie, lidské geografie, historie, etnologie, filosofie, umění. Z trvalé, jednostranné specializace mě jímá skutečná hrůza. Aktivně se také věnuji psaní románů a malbě. Moje knihy, eseje a články byly publikovány na pěti kontinentech a ve dvaceti jedna zemích.

Demokracie a liberalismus

*Kdyby byl každý Atéňan Sokratés,
pak by každé aténské shromáždění
bylo shromážděním lůzy.*

- Federalista, No. 55

Demokracie je politická forma, systém státního zřízení. Nemá žádný společenský obsah, ačkoli se tohoto slova v tomto smyslu často zneužívá. Je chybné tvrdit, že „pan Novák je velmi demokratický, protože sedí u oběda za jedním stolem se svým řidičem“. Ve skutečnosti se pan Novák chová přátelsky vůči prostým lidem. Patřičný název je tedy demofil, nikoli demokrat.

„Demokracie“ je řecký výraz, složený ze slova demos (lid) a kratos (moc - v silném, až brutálním smyslu). Mírnější formou by bylo arché, které v sobě zahrnuje spíše vůdčí autoritu než

panování. „Monarchie“ tedy znamená otcovskou vládu jednoho muže v zájmu společného blaha, kdežto „monokracie“ tyranii jednoho muže. Aristoteles i raná a pozdní scholastika rozlišovali vládní formy dle následující tabulky:

Dobré formy

Monarchie – vláda jednoho člověka v zájmu všeobecného blaha
Aristokracie – vláda skupiny lidí v zájmu všeobecného blaha
Republika nebo Obec – vláda lepší části lidu v zájmu všeobecného blaha

Špatné formy

Tyranie – vláda jednoho člověka k jeho vlastnímu prospěchu
Oligarchie – vláda skupiny lidí k jejímu vlastnímu prospěchu
Demokracie – vláda horší části lidu k jejímu vlastnímu prospěchu

„Aristokracie“, původně forma vlády, postupně začala být vnímána jako nejvyšší společenská vrstva. Podobně se měnil i význam slova „republika“. To začalo mít význam ve smyslu každé (vnější) nemonarchické a „veřejné“ formy vlády. *Rzeczpospolita* byl název polského státu před rokem 1795 a po roce 1918, zatímco američtí a britští učenci hovoří o polském commonwealthu, když mají na mysli volené království po roce 1572. Termín „republika“ přitom pokrývá celou řadu vládních forem – od polského království před rokem 1795 až k vysoce aristokratické Benátské republice (*Christianissima Res Publica*), sovětské republice (SSSR), současné (presidentské) francouzské republice či nepresidentské republice San Marino s jejími pěti *capitani reggenti*. Spojené státy jsou *de facto* republika, i když je takto americká ústava neoznačuje. Hovoří pouze o tom, že státy Unie mají mít „republikovou formu vlády“ (Čl. IV.4).

Vezmeme-li v úvahu tuto historickou sémantiku, pak zde zůstává otázka, jak dnes definovat demokracii (kdysi hanlivý termín). Na otázku „Kdo by měl vládnout?“ odpovídá demokracie: „Většina politicky rovných občanů, a to buď osobně nebo prostřednictvím zastupitelů“ (přímá nebo nepřímá demokracie). Tato formulace vzbuzuje řadu vedlejších interpretací.

Jedna škola politické filosofie trvá na tom, že pouze demokracie přímá je skutečná demokracie, že volení delegáti vytvářejí oligarchii s časovým omezením. Tato interpretace demokracie – „oligarchická škola“ – pochází co do principů od Vilfreda Pareta, Gaetana Moscy a Roberta Michelse (bývalý německý socialista s italskou státní příslušností). O všech třech bychom mohli hovořit jako o sympatizantech s fašismem. Intelektuální a realistické klima Itálie, tak nepřátelské vůči všem formám iluze, je však pravděpodobně ovlivnilo natolik, že byli přece jen schopni kritického myšlení.

(pokračování na straně 2)

Další teorie tvrdí, že volba zastupitelů, jejichž svědomí je zavazuje k vyjadřování názorů svých voličů, je proces *demokratický*, kdežto zastupitelé, kteří se řídí vlastním rozumem, dle vlastních vědomostí a vlastního svědomí, jsou vykonavatelé ducha *republikánského*. Mnoho starověkých komentátorů má za to, že republika, ne méně než demokracie, stává na vládě většiny. V případě republiky však nevytváří majorita jen *pars maior*, nýbrž také *pars sanior*, kdežto v demokracii může být majoritou ta nejhorsí složka národa. V každém národě je spodní část společenské pyramidy (můžeme-li takového výrazu užít) zdaleka tou největší, což znamená, že kvalitní lidé mohou být vždy přehlasováni. Samozřejmě ne nutně. Přirození *aristoi* se mohou nacházet ve volebně vítězné straně. Tito mají ovšem po štěstí, pokud proti nim nějaký demagog (ve starověkém Řecku „vůdce lidu“ v demokratickém státě) úspěšně zmobilizuje masy.

Definice „plnoprávného občanství“, má-li se na mysli „politicky rovné občanství“, je vždy svévolná. Do roku 1971 neměly ženy na Haiti a ve Švýcarsku volební právo. Sotva lze však tvrdit, že Švýcarsko tudíž nebylo demokracií. Hlavní švýcarský protiařgument, u tohoto vysoce militarizovaného národa, zněl, že ženy neslouží v armádě, nemají stejné povinnosti, a proto by neměly mít stejná práva. Vzdělávací nebo intelektuální důvody této diskriminace se nikdy neuvádí, neboť tyto by vyzněly příliš nedemokraticky.

Ještě svévolnější kritérium k získání volebního práva je věková hranice „voličské zralosti“. Jeden člověk ovšem může dosáhnout zralosti dříve, jiný později a třetí vůbec. Existuje zralost bez poznání a poznání bez moudrosti, ale tento druh analýzy by nás mohl až příliš odvést od tématu. Pro ty, kdo tvrdí, že lidské bytosti nejsou jen *animalia socialia*, nýbrž také *zoa politica*, představují ony svévolně ustavené věkové hranice závažný problém i neřešitelnou otázku: *Pokud* přijmeme odůvodnění těchto teorií, pak jsou někteří lidé zbaveni svého „Bohem daného práva“ (zprítomněného v jejich Bohem dané přirozenosti). V mnohé zemi se snížila hranice volebního práva na věk, od něhož začíná platit povinnost vojenské služby, což je zřetelně důsledek odvěkého užívání švýcarského argumentu o právech a povinnostech. Tento argument také vedl – v jeho obrácené verzi – k zavedení všeobecné branné povinnosti a k *levée en masse* v době První francouzské republiky.

Ať již jsou naše okrajové poznámky jakékoli, faktem přece jen zůstává, že *demokracie* spočívá na dvou pilířích: *vládě většiny* a *politické rovnosti*. A to i přesto, že některé ústavy umožňují (i přes svévolné rozdělení volebních ob-

vodů), aby si menšina občanů zvolila většinu zastupitelů. Systém poměrného zastoupení tuto možnost vylučuje. I přes mnoho udávaných nevýhod a častého pranýřování však není pochyb, že systém poměrného zastoupení má „demokratičtější“ charakter než systém většinový, jak je znám z USA nebo Velké Británie – ačkoli ne nutně lepší.

Svoboda ovšem nemá s demokracií jako takovou a ani s republikou nic společného. Když potlačí 51% voličů ostatních 49%, je to nanejvýš politováníhodné, ale ne nedemokratické. Pamatujme, že pouze demokracie učinila z pojmu většina/menšina absolutní politickou realitu. Veškerý lid přirozeně nemůže nikdy vládnout, pouze většina (obvykle) prostřednictvím svých zastupitelů. Je-li však většina po volbách vůči poražené menšině shovívavá, pak to znamená, že se neřídí demokratickými principy, nýbrž motivací tolerance. A pokud je taková tolerance ideologicky systematizována, jedná se o *liberalismus* v pravém slova smyslu, nikoli v onom naprosto zvráceném americkém smyslu.

Vidíme tedy, že v demokratickém řádu je fráze „vláda lidu“ zavádějící. Většina vládne nad menšinou, nebo, jak praví George Orwell ve své *Farmě zvířat*: „Všechna zvířata jsou si rovna, jen některá jsou si rovnější“. Představa, že jedna část lidu vládne nad druhou, je pro „demokratistu“, tj. stoupence *demokratismu* – demokracie povýšené do stavu ideologie, velmi znepokojující. Bude proto tvrdit, že ti, kdo byli ve volbách poraženi, svou kooperaci v procesu přispěli většině k uskutečnění jejích plánů, podobně jako přispívá k výhře někoho jiného ten, kdo si zakoupí los s nulovou výhrou. Tak tomu ovšem rozhodně nebude v případě, kdy demokracii dogmaticky uctívá jen malá část populace. (V německých volbách v červenci a listopadu 1932 byla o správnosti demokratického procesu opravdu přesvědčena jen velmi malá část voličů.)

A přece – i kdyby byli všichni voliči přesvědčeni o správnosti dogmat „demokratismu“, ono „ano“ zklamaného voliče se kvalifikuje a někdy je velmi nešťastné. V existenciálním smyslu demokracie není žádná sebevláda, a sebevláda (pokud v demokratickém procesu nezastáváme princip jednohlasnosti) je iluzí. Tento názor vyjádřil Hermann Melville, když uvedl: „Lépe v bezpečí za vlády jednoho krále, než čelit dvaceti milionům samovládců, byť by byl člověk jedním z nich“.

Ve skutečnosti volič nikdy přesně neví, jaký bude mít jeho hlas účinek – zda z něj učiní vítěze nebo poraženého. Zda patří k vítězům nebo poraženým se může ujistit teprve po volbách z ranních novin.

V mnohé zemi však musí čekat, pokud žádná strana nezíská absolutní většinu. V takovém případě čekat na to, jaká vláda vznikne z procesu zdoluhavého vyjednávání, na které jako volič nemá prážádný vliv. Může se jen dívat, jak se s jeho hlasem nakládá – dívat s radostí, nebo s hněvem. Existenciálně čelí předem dané situaci: Musí si zvolit mezi kandidáty, do jejichž výběru neměl možnost nijak zasahovat (a když, tak nikdy ne sám). Obvykle mu tedy zbývá volba těch nejméně nevyhovujících mezi různě nežádoucími. U velkých národů navíc volič představuje jen mikroskopickou jednotku. Kdyby všichni voliči v USA představovali tlustou černou čáru o výšce Empire State Building v New York City, pak by každý volič graficky představoval asi 3 mikrometry, což jsou tři tisícinny milimetru. Formule „sebevláda“ dává za těchto okolností sotva nějaký smysl.

Sebevláda je pochopitelně pouhý sen. Stát by bez prvotního hříchu neexistoval. Proto se „demokratismus“ nahlíží jako rajské hnutí slibující edenskou utopii a popisuje se nejčastěji jako návrat ke ztracenému „zlatému věku“. (Dle sekulárního názoru nedošlo ke ztrátě zlatého věku kvůli hříšné rebelii našich předků, nýbrž v důsledku zlovolné konspirace prokletých menšin.) Představa sebevlády v sobě zahrnuje iluzi, že nám nebude vládnout nikdo jiný, že si budeme vládnout sami, a tudíž budeme svobodní. Skončí veškeré panování, donucování a podřízenost. Nudismus v rámci tohoto myšlení vyřeší sexuální problémy, a to tím, že se lidé zbaví oděvů. Ve skutečnosti si však lidé na nahotu zvykají, přičemž jejich sexuální problémy přetrvávají (jako v případě Japonska).

Do ráje zkrátka není návratu žádnými zadními vrátky ani politickým eskamotérstvím. Tíže skutečnosti, že nám vládne někdo jiný, zůstává, a od této tíže si lze ulevit pouze tím, že budeme milovat ty, kdo nám vládnu. Poddanství lze zrušit pouze láskou. Jaká láska však může existovat vůči těm, které si najímáme a propouštíme jako podřadné sluhy? Cožpak slova *politika* a *politik* nezískala v demokraciích hanlivý význam? Nevyjadřují snad pohrdání, podezření, sarkasmus a ironii? Sir Henry Campbell-Bannerman, ministerský předseda Velké Británie za Liberální stranu, prohlásil, že „sebeovládání je lepší než dobrá vláda“. Kdyby tomu tak bylo, pak by se domácí „lékařská“ svépomoc upřednostňovala před odbornou péčí. Rakušan Peter Wolf, na straně druhé, řekl, že prvořadým právem národa je, aby mu jeho vláda vládla *dobře*. Osobní svoboda, která může být za vlády většiny brutálně okleštěna, patří v podstatě k dobré vládě.

Hovoříme-li o toleranci jako podstatě liberalismu, který by mohl i nemusel existo-

vat potažmo s demokracií, pak tím máme na mysli ochotu „snášet“ (*tolerare*), „trpět“ přítomnost, propagaci názorů a představ, které odmítáme nebo jim oponujeme. Tolerovat znamená zmobilizovat svou shovívavost, potlačit svůj odpor a dát svým bližním příležitost k otevřenému disentu i přes vlastní neshovívavost. Tolerance je skutečná ctnost, neboť vyžaduje sebeovládání a asketický postoj.

Tolerance má ovšem své určité hranice. Každé chování, každou ideologii nelze vždy tolerovat. Spojené státy přísně omezovaly imigraci anarchistů. Anarchisté věřili v tzv. propagandu činů, což znamenalo vražedné útoky a veřejnou revoluci. Ani nelze tolerovat každou víru. Některá náboženství vyzývají k vraždám, jako v případě východoindických Thugů, kteří vraždili cestující ku větší slávě bohyně Káli. Nebo onen Chrám lidu, americká sekta, jejímž vrcholem bylo téměř tisíc mrtvých v Guayaně v důsledku hromadných vražd a sebevražd. (Zda by měla být náboženská polygamie postavena mimo zákon je sporná otázka. Když jsem se narodil, téměř půl milionu mých spoluobčanů tvořili muslimové. Ve Spojených státech je mormonský fundamentalismus bezesporu autentické americké náboženství. Mimoto, téměř všechny americké státy povolují polygamii v případě splátkového systému.) Na politické frontě - Západní Německo po léta stavělo komunistickou stranu mimo zákon, přičemž v Rakousku je legální. Je tedy ironií, že vražední hnědoodenci a zastánci plynových komor nemohou mít politickou stranu, kdežto rudí katí, kteří střílejí do týlu, ji mít mohou. I v těchto věcech opět převládá jen svévole.

Ti, kdo nehájí žádné principy, kdo nemají žádné pevné přesvědčení, žádné dogma, nemohou být tolerantní - pouze *lhosejní*, což je něco docela jiného. Od agnostika lze očekávat, že bude lhosejní, protože nemá žádný dobrý důvod oponovat jinému názoru. Pravda pro něj neexistuje anebo ji člověk nemůže poznat. Striktní agnostik nevynáší žádné hodnotové soudy, a tudíž pro něj neexistuje žádné „dobro“ ani „zlo“, přičemž „správné“ a „špatné“ pro něj má pouze praktický, podružný význam. Pro Olivera Wendella Holmese, Jr., není lidská bytost o nic lepší než paván nebo zrnko pisku: „Člověk je dnes dravé zvíře. Myslím, že posvátnost lidského života je čistě obecní představa, která má svou platnost pouze v rámci úřední pravomoci.“¹¹ Agnostik, filosofický relativista, může svému odpůrci pouze namítnout: „Myslím, že mám svým vlastním způsobem pravdu, a ačkoli se mnou neshovíváte, můžete mít svým vlastním způsobem pravdu. Uzavřeme tedy kompromis.“ To vše nám připomíná onu rozkošnou konverzaci mezi Franklinem D. Rooseveltem a Stalinem na

Teheránské konferenci, kde Stalin žádal popravu 50.000 „junckerů a militaristů“, kdežto Rooseveltův protinávrh zněl 49.000, takže kompromis vycházel na 49.500. Ona konverzace byla nejspíše vtípná i, svým způsobem, nepřilíš vtípná. Chvěl se při ní odporem i takový nemrava, jako byl Winston Churchill.

Ochota vzdávat se svých zásad a kompromitovat se, ať již z tolerance nebo lhosejnosti, je v demokracii kvintesencí parlamentního života. (Žádný předvolební řečník a agitátor samozřejmě neslibuje, že se bude v případě zvolení ze všech sil kompromitovat - spíše naopak.) Kompromis nepatří *per se* k demokracii. Je to však její *conditio sine qua non*. Stejně tak lze předpokládat, že když většina lidí na západě, inspirovaná liberálními principy, hovoří o demokracii, mají obvykle na mysli *liberální* demokracii. To s sebou pak nese takové omyly, jako je například zvyk považovat konfiskaci novin za „nedemokratický“ čin. Pokud většina lidu takovou konfiskaci schvaluje, jedná se o čin nanejvýš demokratický, ale rozhodně ne liberální. Demokracie je koncept totálně zpolitizovaného národa. Je to populismus, jako etnicismus (nationalismus) nebo rasismus, a tudíž levicový a v důsledku totalitární.

Jak tedy správně rozumět liberalismu? Liberalismus není výlučně politický termín. Lze jej aplikovat na vězeňskou reformu, ekonomický řád, na teologii. V rámci politického myšlení otázkou není (jako v demokracii): „Kdo by měl vládnout?“, nýbrž „*Jak by se mělo vládnout?*“ Odpověď zní: „*Ať již vládne kdokoli - monarcha, elita, většina nebo benevolentní diktátor - vládnout by se mělo tak, aby se každý občan mohl těšit maximální možné osobní svobodě.*“ Hranicí svobody je pochopitelně obecné blaho. Obecné blaho (materiální i nemateriální) však nelze nijak jednoduše definovat, neboť taková definice spočívá na určitých hodnotových soudech. Proto je vždy do jisté míry svévolná. Omezení rychlosti ubírá člověku svobodu v zájmu obecného blaha, přičemž stanovení rychlostního limitu je svévolné. Existuje snad nějaká (vědecky, statisticky) nezpochybnitelná hranice - 40, 50, nebo 60 km za hodinu? Jistěže ne.

Je zřejmé, že svoboda může být pouze relativní, že skutečný liberál chce svobodu prosazovat do nejvyšší rozumné míry a že svoboda nemůže být v každé době, všude a za všech okolností stejná pro všechny. (Lze povolit řízení automobilu osmnáctiletému, ale ne třináctiletému, atd.) Dokonale svobodný je pouze Bůh, nikoli člověk. Svoboda však člověku přece jen náleží (*Wustovo animal insecurem*), neboť člověk je stvořen ku obrazu Božímu. Z téhož důvodu svoboda patří k živému světu, nikoli do oblasti neživé hmoty.

Svoboda tudíž představuje jediný postulát liberalismu - ryzího liberalismu. Bude-li tedy demokracie liberální, pak budou život, nálady či zájmy menšiny respektovány stejně jako v případě většiny. Liberální může jistěže být nejen demokracie, nýbrž i monarchie (absolutní nebo jiná) nebo aristokratický (elitářský) režim. Ve skutečnosti není spřízněnost demokracie a liberalismu o nic větší, než je tomu, řekněme, u monarchie a liberalismu nebo u smíšené vlády a liberalismu. (Za rakouské monarchie - která nebyla jen symbolickou, nýbrž i efektivní formou smíšené vlády - neměli lidé méně svobody než lidé v Kanadě, uvedeme-li pouze jediný příklad.)

Z hlediska terminologie, kterou upřednostňují přední politologové, se zdá, že monarchové jako Ludvík XIV., Josef II. nebo Jiří III. byli ryzí liberálové - *z hlediska moderního standardu*. Žádný z nich nemohl vydat dekret k odvodu všech poddaných mužského pohlaví do své armády, nemohl regulovat jídelníček svých občanů ani nemohl vyžadovat všeobecné přiznání všech ekonomických aktivit od hlavy každé rodiny. Všeobecná branná povinnost, prohibice a daň z příjmu přišly ve formě uzákoněných deklarácí až s věkem demokracie prostřednictvím zastupitelů lidu, kteří mají moc, o jaké se absolutním monarchům ani nesnilo. (V západní a střední Evropě nebyli „absolutní“ monarchové nikdy skutečně absolutní, a to díky existenci *corps intermédiaires* - místních *parlements* ve Francii nebo regionálních *Landtage* a *Stände* v německých zemích - které se nikdy neopomenuly sejt.) Moderní parlamenty mohou být daleko více panovačné než staré monarchie, protože operují pod záštitou kouzelného demokratického zaříkadla: „Jsme lid, a lid - to jsme my.“

Monarchové se svým způsobem pohybovali na tenkém ledě. Zoufale se snažili odkázat své země svým dědicům. Pokud se jim to nepodařilo, přišli někdy i o hlavu. Nemohli pohodlně odejít do nenápadné právní kanceláře v případě volebního neúspěchu, jak je tomu u zastupitelů nebo prezidentů. *K demokracii náleží totalitární a monolitické tendence*. Takové nezná ani tzv. absolutní monarchie, natož smíšená vládní moc, kterou lze bez nadsázky nazvat Velkou západní politickou tradicí.

Zde není vyhnutí - demokracie a totalitarismus nejsou vzájemně se vylučující pojmy. Professor J. L. Talmon oprávněně nazval jednu ze svých knih (o Francouzské revoluci) *The Origins of Totalitarian Democracy*. Stejně tak není náhodou, že „ismy“, které ohrožovaly svobodu od osmnáctého století až do dnešní doby, se nazývaly 'demokratické'. Jejich hlasatelé všichni tvrdili, že většina, ba

naprostá většina lidu jejich konkrétní „vlnu budoucnosti“ podporuje. Čas od času se jejich tvrzení zakládalo na solidním statistickém základě. Ryzí liberalismus, na straně druhé, sotva kdy přešel v masové hnutí – a konzervatismus nikdy. Ke sňatku demokracie s liberalismem (opět v etymologickém smyslu) došlo až později v historii, čímž se zaseto sémě jejich vlastního rozvodu. De Tocqueville viděl až příliš jasně, že velké nebezpečí demokracie nespočívá v hrozícím chaosu, nýbrž v její postupné evoluci směrem k totalitarismu – druhu tyranie, který svět předtím nikdy nepoznal a ke kterému bude částečně přizpůsoben pomocí administrativních metod a technologických vynálezů.

Pravice a levice

Moudrý má srdce na pravém místě, hlupák na levém.

- Kazatel 10:2, Bible

Na předchozích stránkách jsme si objasnili řadu pojmů z onoho sémantického rumiště, které se užívají ve slovnících západního světa (ačkoli tomu tak v USA v některých případech není.) Nyní se budeme zabývat jednou z nezbytných definicí, jež není všeobecně přijímána – definicí termínů „pravice“ a „levice“.

Kdyby existovala nějaká praktická definice nebo kdybychom se mohli bez těchto dvou slov zcela obejít, pak by zde nebyl žádný problém. Na druhé straně – tyto termíny mohou být velmi užitečné, neboť jako pomocná, příruční označení mohou věc často velmi ulehčit.

V západní civilizaci se slova „pravice“ a „levice“ odnepaměti užívají v určitém významu: pravice má pozitivní a levice negativní jazykové zabarvení. Ve všech evropských jazycích (včetně maďarštiny a slovanských dialektů) se pravice vztahuje k „právu“ (*ius*), ke správnému, oprávněnému, atd. – kupříkladu v němčině *gerecht* (spravedlivý), v angličtině *right* (právo, správný), v ruštině *pravo* (právo), v češtině *pravda*, *správný*, *spravedlivý*, *opravdový*, aj. Levicový ve francouzštině (*gauche*) znamená také „trapný“, „neohrabaný“ (bulharské *levičarstvo*). Italské *sinistro* může znamenat „levý“, „nešťastný“ nebo „kalamitní“. Anglické *sinister* může znamenat „levý“ nebo „zlý“, „zlověstný“. Maďarské slovo pro „pravý“ je *jobb*, což také znamená „lepší“, přičemž „levý“ (*bal*) se používá ve složených podstatných jménech v negativním smyslu jako *balsors* („neštěstí“). Totéž rozlišení převládá v sanskritu (*dakšima*, *vamah*) a v japonštině (*hidarimé*, což znamená „před levicí“ nebo „protivenství“).

Dle biblických jazyků budou spravedliví v den soudu sedět na pravici, kdežto zlovolníci na levi. Kristus sedí *ad dexteram*

Patris (po pravici Otce), jak říká Nicejsko-cařihradské vyznání. V Británii je zvykem usazovat provládní stranu na pravou stranu sněmovny, kdežto odpůrce vlády na levou. A když se v Dolní sněmovně hlasuje, „ayes“ postupují do pravé lobby za pult předsedy a „noes“ jdou do levé lobby. (Čtyři členové je pak sčítají a oznamují výsledek předsedovi.) U matky všech parlamentů tedy pravice označuje kladné stanovisko a levice záporné.

Na kontinentě, kde se většina parlamentů, počínaje francouzským, shromažďovala ve tvaru koňské podkovy (díky tomu jeho členové sobě nemuseli čelit tváří v tvář), se usazovaly ty nejkonzervativnější strany napravo, obvykle s liberály po boku, poté přišly na řadu strany středu (které často zaujímaly klíčovou pozici při sestavování vládních koalicí) následovány „radikály“, a nakonec socialisté, nezávislí socialisté a komunisté.

V Německu po I. světové válce naneštěstí zaujímali místa na krajní pravici národní socialisté, neboť prostý lid je považoval za pravičáky, ne-li konzervativce – groteskní to představa, když člověk uváží Metternichův antinacionalismus (anti-etnicismus) nebo existenci monarchických rodů a evropských ultrakonzervativců. Etnicismus, (nacionalismus) byl vedlejší produkt Francouzské revoluce (stejně jako militarismus). Nacionalismus (jak tomuto termínu rozumíme v Evropě, nikoli jak se mu rozumí v Americe) je koneckonců „identitářský“. Je to druh konformity, kdežto patriotismus nikoli. Ve střední Evropě má nacionalismus čistě etnické zabarvení a zahrnuje v sobě přehnané nadšení pro kulturu, jazyk, folklór nebo zvyky. Patriot bude šťasten, když v jeho vlasti budou žít různé národnosti. Hlavní charakteristikou patriotismu je rozmanitost, nikoli jednotnost. Nacionalista se chová nepřátelsky vůči všem, kteří se etnicky nepřizpůsobují. Nacionalismus v jeho kontinentálním významu tedy představuje pokrevního bratra rasismu.

Nesprávné umístění národních socialistů v *Reichstagu* jen přidalo ke zmatku v sémantice a logickém myšlení, ke zmatku, který se začal šířit již dříve. Komunisté, socialisté a anarchisté byli považováni za levici, kdežto fašisté a národní socialisté za pravici. Současně bylo také zřejmé, že mezi národními socialisty na straně jedné a komunisty na straně druhé existuje řada podobností. To vše umožnilo formulaci slavného a idiotského tvrzení: „Jsme proti veškerému extremismu, ať již levicovému nebo pravicovému. Vždyť rudí a hnědí jsou prakticky totéž: extrémní se vždy stýkají.“

Toto tvrzení je neuvěřitelně primitivní a lajdácké: extrémní se nestýkají nikdy. Extrémní horko a extrémní chlad, extrém-

ní vzdálenost a extrémní blízkost, extrémní síla a extrémní slabost, extrémně vysoká rychlost a extrémně nízká rychlost se nikdy nestýkají. Nestává se z nich jedno a totéž, ani se sobě nepodobají. Kdybychom se onoho neomylného soudce extrémů dotázali, čemu rozumí pod pojmem „pravice“ a „levice“, pak by nebyl schopen dané termíny nijak koherentně analyzovat. S pokulhávající logikou by dospěl k závěru, že reakcionáři – například fašisté – patřili k extrému. A v odpovědi na otázku, zda byla Mussoliniho *Repubblica Sociale Italiana* reakcionářské, nebo levicové zřízení, by zřejmě s nejistotou dodal, že levice je kolektivistická a progresivní a komunisté „extrémní progresivisté“. A kdyby snad chtěl s tímto nesmyslem pokračovat dál, pak by bylo vhodné jej informovat, že jisté africké společnosti s kmenovým kolektivistickým zřízením nejsou ve skutečnosti příliš „extrémně progresivní“. U tohoto bodu by čas konverzace nepochybně vypršel.

První chybou tohoto chabého uvažování je přesvědčení, že se extrémní v určitém bodě stýkají, druhou pak nedostatek jasných definicí levice a pravice. Jinými slovy – chybí zde jak logická tak sémantická jasnozřivost. Logika nám není schopna poskytnout duchovní útěchu, ale pomáhá nám získat jasné definice.

Pravicí tedy označujeme to, co je pro člověka skutečně to správné, zejména jeho svoboda. Člověk je osobnost, záhada i hádanka, která nikdy plně neodpovídá žádnému předem danému společenskému nebo politickému obrazu. Proto potřebuje svobodu, prostor. Potřebuje určitý *Lebensraum*, v němž se může rozvíjet, v němž má své malé osobní království. *L'enfer, c'est les autres*. „Peklo, to jsou ti druzí“, zaznívá od Sartreho, pohanského existencialisty, ke konci jeho hry *Huis Clos*. Všude kolem nás číhá ona „velká hrozba“. V rámci státu zajištěného, vládou předepsaného a – co je nejhorší – společensky odsouhlaseného kolektivismu je naše svoboda, naše „západní“ osobnost, náš duchovní růst, naše skutečná blaženost v sázce.

Všechny velké dynamické „ismy“ posledních dvou set let představovaly masová hnutí, napadající – ač se slůvkem „svoboda“ v ústech – skutečnou svobodu, osobní nezávislost. Tak se dělo programově ve jménu všech možných vznešených i nízkých ideálů: národnosti, rasy, lepších životních podmínek, sociální spravedlnosti, bezpečnosti, ideologického přesvědčení, znovunastolení starobylých práv, šťastnějšího světa pro všechny. V reálu ovšem byla hnacím motorem všech těchto hnutí vždy zběsilá ambice intelektuálů – rétoricky nebo alespoň literárně nadaných – a úspěšná mobilizace mas naplněných závistí a touhou po pomstě.

Pravici je nutno ztotožňovat s *osobní svobodou*, nikoli s nějakou utopickou vizí, k jejíž realizaci – je-li vůbec možná – je zapotřebí nesmírné kolektivní úsilí. Pravice představuje svobodnou, organicky vzniklou formu života. A ta v sobě obratem zahrnuje úctu k tradici. Na rozdíl od levicového utopismu s jeho nedostatkem skutečného pokroku a s jeho téměř nevyhnutelným požadavkem – jako v *Internacionále*: „vyčistit“ minulost, *du passé faisons table rase* nebo *délajem gladdju dosku iz prošlago* – je pravice skutečně progresivní. Navrátíme-li se k bodu nula, musíme začít od začátku. Bernard ze Chartres řekl, že generace jsou „jako trpaslíci, jež sedí na ramenech obrů, a proto toho jsou schopni vidět více a s větším nadhledem než ti, co je nesou.“ Téměř všechny utopie, ač „futuristické“ co do temperamentu, kázaly návrat ke křesťenskému „zlatému věku“ a hýřily falešnými barvami romantického snu. Skutečný příslušník pravice není člověk, který se chce navrátit k té či oné instituci kvůli návratu samému. Chce nejdříve zjistit, co je věčná pravda, co je věčně platné, a poté toto obnovit nebo znovu nastolit bez ohledu na to, zda se jedná o něco zastaralé, starobylé, současné, zcela nové nebo ultramoderní. Staré pravdy lze znovu nalézt, zcela nové objevit. Muž pravice nemá mysl omezenou časem. Jeho mysl je svrchovaná. Je-li křesťan, pak je, slovy apoštola Pavla, hofmistr *basileion hieráteuma*, královského kněžstva.

Pravice znamená svobodu, svobodný způsob myšlení bez předsudků, ochotu zachovávat tradiční hodnoty (za předpokladu, že jsou to hodnoty pravé), vyvážený pohled na lidskou přirozenost, který v člověku nevidí ani zvíře ani anděla a trvá na názoru, že lidská bytost je jedinečná, a proto ji nelze transformovat do nějakého čísla nebo s ní jednat jako s pouhým číslem nebo bezvýznamnou nickou. Levičák obhájí protikladné hodnoty. Je nepřítel rozmanitosti a fanatickým propagátorem jednotnosti, totožnosti. Na jednotnost kladou důraz všechny levicové utopie a ráje, v nichž jsou všichni stejní, závist zde neexistuje, nachází se za branami ráje anebo je veskrze zpokornělá. Levičáctví spílá rozdílům, odchylkám a stratifikacím. Jedinou hierarchii, kterou je ochotno akceptovat, je hierarchie funkční. Jeho symbolem je slovo „jeden“: jeden jazyk, jedna rasa, jedna třída, jedna ideologie, jeden rituál, jeden typ školy, jeden zákon pro všechny, jedna vlajka, jeden erb, jeden centralizovaný světový stát. Levicové smýšlení je horizontální a kolektivistické. Pravice je vertikální a personalistická. Slovo „persona“ (osoba) pochází z etruského *phersú* – maska. Maska zde pak představuje nezastupitelnou roli herce. Osoba je jedinečná a nenahraditelná. Levicové a pravice tendence můžeme pozorovat nejen na

politické scéně, nýbrž i v mnoha dalších oblastech lidského zájmu a činnosti. Pokud jde o strukturu státu, levičáci věří v silnou centralizaci. Pravicově orientovaný člověk je federalista – v evropském smyslu – zastánce místních práv. Obhájí princip subsidiarity, protože věří v místní práva a privilegia. Jinými slovy, rozhodnutí by se podle něj měla činit a vykonávat na nejnižší možné úrovni – na úrovni jednotlivé osoby, rodiny, vesnice, města, okresu, federace, a teprve poté na nejvyšší úrovni vlády v hlavním městě dané země. Rozklad slavných starých francouzských provincií s jejich místními *parlements* a jejich nahrazení malými *départements*, pojmenovanými podle nějakého geografického rysu a zcela závislými na vládě v Paříži, byla typicky levicová reforma.

V otázce vzdělání je levičák vždy étatista. Má celou řadu zlostných výhrad a chová odpor vůči všem osobním iniciativám a soukromému vzdělávání. Představa státu, který se stará o všechno, až nakonec nahradí veškerou soukromou existenci, je onen velký levicový sen. Levičák chce mít školy veřejné, státní, dokonce chce i ministerstvo školství, aby mohl ovládat veškeré vzdělávání. Jako příklad zde můžeme uvést známou historickou francouzského ministra školství, který si sundá své hodinky a tváří v tvář svému hostu s hrdostí praví: „V tomto okamžiku se ve všech 5 431 státních základních školách píše esej o zimních radovánkách“. Církevní a farní školy, školy soukromé, soukromí učitelé – nic z toho se levicové sentimentální mysli nelíbí. Důvodů existuje mnoho. Není to jen potěšení z mocného státu, ale také představa jednotnosti a rovnosti – představa, že by se měly odstranit sociální rozdíly ve vzdělávání a že by měly mít všichni žáci šanci získat stejné vědomosti, stejný typ informace, stejným způsobem a do stejné míry. To by jim mělo umožnit, aby mysleli stejně nebo alespoň podobně. Toto docela přirozeně platí obzvláště v zemích, kde vládne demokratismus – demokracie jako ismus (jako ideologie), kde se podporuje snaha eliminovat rozdíly v IQ a v osobním úsilí, kde se směřuje k odstranění klasifikace a kde se postup do dalšího ročníku stává automatickou samozřejmostí. Je zřejmé, že ze scholastického hlediska má takový přístup katastrofální důsledky. Na tom ovšem pravěm ideologovi pramálo záleží. Když jednou Hegelovi namítli, že jeho ideje nesouhlasí s fakty, Hegel přísně odvětil: „Um so schlimmer für die Tatsachen“ („Tím hůře pro fakta.“).

Levicové smýšlení nesnáší náboženství – z mnoha různých důvodů. Jeho ideologie, jeho všemocné, všudypřítomné státy požadují naprostou oddanost. Náboženství vyžaduje věrnost Bohu a v určitých dobách věrnost církvi. Levice přistupuje k náboženství dvěma vzajem-

ně si odporujícími způsoby. Jedním způsobem je odluka církve a státu. Tím levice odstraňuje náboženství z trhu idejí a pokouší se jej atrofovat tím, že mu neumožňuje existovat jinde než na svatě půdě. Druhým způsobem je transformace církve do podoby státem plně ovládaného zřízení – její udušení, spíše než umoření hladem. Národní socialisté a sověti používali první metodu, Československo druhou.

Antináboženské zaujetí levice však nespočívá pouze na antiklerikalismu, anti-klesiacismu nebo antagonismu vůči existenci jiného tělesa, jiné organizace v rámci státních hranic. Svě podněty nezískává pouze díky žárlivosti, nýbrž především z odmítavého postoje vůči nadpřirozenému, duchovnímu řádu. *Levicové smýšlení je v podstatě materialistické.*

Zaopatřovací, sociální stát, Bellocův *servile state*, je pochopitelně produktem levicové mentality. Koneckonců, již samotný název není správný, neboť každý stát je sociální, každý existuje kvůli blahobytu svých občanů. Alexis de Tocqueville ve své knize *Demokracie v Americe* s velkou přesností předvídal možnost, ba pravděpodobnost, že se demokratický stát vyvine totalitárním způsobem ve stát zaopatřovací. V tomto státě nacházejí své zadostiučinění dvě levicové tužby – rozšíření státní moci a závislost člověka na státu, který řídí jeho život od kolébky až po hrob. Stát má na vědomí každý aspekt občanova života: jeho narození a smrt, jeho manželství a příjem, jeho nemoc a jeho vzdělání, jeho vojenský výcvik, způsob jeho pohybu, jeho nemovitosti, cestování atd. Pokračovat lze *ad nauseam*.

V praktickém řádu věcí samozřejmě existují výjimky z pravidla, protože Levicové smýšlení je choroba, ideologie, která se nutně nešíří souvislým, systematickým způsobem. Její izolovaný projev se tu a tam může vyskytnout i v opozičním táboře. Kupříkladu – Španělsko za Francovy vlády mělo částečně levicové znaky, jako byly jeho centralizační tendence, restrikce ostatních jazyků kromě kastilštiny, monopol státních syndikátů, cenzura.

Pokud jde o první dva nedostatky – a levicové tendence *jsou* nedostatky – je třeba pamatovat na účinky bezprostřední španělské minulosti. Katalánský, baskický a galický nacionalismus získal radikálně levicový charakter – neboť nacionalismus v evropském smyslu je levičáctví – když oponoval „kastilské“ centralizaci. Téměř všechna hnutí, prosazující místní práva a privilegia, ať již politická nebo etnická, byla v Madridu podezřelá z levičáctví, z nepřátelství vůči režimu a jednotě Španělska. (Španělsko je „Una,

Grande, Libre!“) Je dost zvláštní – ale pochopitelné pro každého, kdo skutečně zná španělskou historii – že krajní španělská pravice, kterou zastupují carlisté, a nikoli, jak se na populární úrovni tvrdí, falangisté, je v evropském smyslu federalistická („lokalistická“, anticentralistická). Carlisté jsou také proti centralistickým tendencím Madridu. Když se v roce 1964 pokusila ústřední vláda zrušit privilegia (*fueros*) Navarska, carlisté pohrozili rebelií, takže vláda od svých snah rychle upustila a prohlásila je za omyl.

Každé konzervativní hnutí v Evropě je federalistické a oponuje centralismu. Je ironií, když se tedy v Katalánsku setkáváme s touhou po autonomii a po kultivaci katalánského jazyka jak u krajní pravice tak u levice. Notoricky známí katalánští anarchisté vždy podporovali autonomii, ale formální anarchisté bývají zvláštní *mixtum compositum*. Konečné cíle anarchismu jsou levicové, v podstatě socialistické, ale jeho povaha je pravicová. Většina ze současného italského nebo španělského komunismu je pouze populárně nepochopený anarchismus. Na druhé straně lze považovat za významnou skutečnost, že v roce 1937 v Barceloně propukl otevřený boj mezi komunisty a anarchisty. Navíc – právě anarchisté odporovali komunistům v Rusku déle než jakákoli jiná skupina, a to až do roku 1924, kdy byli v sovětských lágrech a vězeních doslova vyhlazeni. Sověti se zkrátka vzdali naděje na jejich „zkrocení“.

Anebo zvažme Metternichův režim ve střední Evropě. Ten měl v podstatě pravicový charakter, neboť byl zrozen s vědomým odporem vůči Francouzské revoluci. Avšak, jak se často tragicky stává, naučil se od nepřítele až příliš mnoho. Ano, nikdy se z něj nestal režim totalitární, ale osvojil si autoritářské rysy a aspekty, které byly veskrze levicové: pečlivě vypracovaný policejní systém, založený na špionáži, informátorech, cenzuře a dozoru v každém směru. A přece – když Sir William Wilde, Oskarovův otec, roku 1840 studoval v Rakousku, shledal, že tato země je v mnoha ohledech na vyšší úrovni než Anglie, obzvláště pak ve vzdělání.

Něco podobného platí o maurrasismu – také zvláštní směsí pravicových a levicových názorů, projevující se hlubokými vnitřními rozpory. Charles Maurras byl současně monarchista i nacionalista. Monarchie je přitom v podstatě nadnárodní instituce. Monarchova žena, jeho matka a manželé/manželky jeho dětí jsou obvykle cizinci. Až na dvě výjimky – Srbsko a Montenegro⁷ – byly všechny svrchované panovnické rody v Evropě roku 1910 cizího původu. Nacionalismus je naopak „populistický“. Typická republikánská ústava vyžaduje, aby měl prezident stejnou národnost. Maurras měl nepochybně

brilantní názory a mnohý Evropan si od něj půjčoval. Jeho kolaborace s německými národními socialisty poté, co začali okupovat jeho zemi, nebyla rozhodně náhoda. Po většinu svého života nebyl ani křesťan, i když se určitou dobu před smrtí navrátil k víře.

Má-li sémantika dávat nějaký smysl, pak je třeba v pravici zevrubně vidět svobodu, personalismus a rozmanitost, kdežto v levici otroctví, kolektivismus a jednotnost. Tím se jednou provždy neguje onen imbecilní názor, že komunismus a národní socialismus jsou podobné proto, že „extrémy se vždy stýkají“. Do stejného tábora se socialismem a fašismem patří také zvláště vágní levicové smýšlení v USA, které se při naprostém zvrácení významů vnímá pod pojmem „liberalismus“ (detailní rozbor v kap. 14). Evropský liberalismus je co do povahy značně odlišný. Je poměrně významnou skutečností, že italská Liberální strana (PLI) sedí napravo od *democristiani*, vedle monarchistů.

Pojmů ‚pravice‘ a ‚levice‘ se na těchto stránkách bude nadále užívat dle nastíněných významů. Hovoříme-li o politické scéně naší doby, pak je sémantické rozlišování stěžejní (viz seznam levicových charakteristik v příloze). Slova jsou důležitá. Konfucius nám řekl, že když slova ztrácejí svůj význam, lidé ztrácejí svou svobodu.

Historický původ levicového smýšlení

Kdo se chce dostat ke zdroji, musí plavat proti proudu.

- Stanislaw Leć

Během středověku měla „demokracie“ mezi intelektuály velmi špatnou pověst. Ti jediní totiž znali její význam. Existovala v malých soukromých společenstvích, např. ve vysokohorských údolích Alp a v Pyrenejích, na Islandu, v Norsku a slovanských vesnicích ve formě *vietschi*. Větší a vyspělejší politické společnosti měly v době středověku většinou smíšenou formu vlády s monarchou na vrcholu, který za svůj status vděčil svému rodu nebo volbě v kruhu malé elity. *Regimen mixtum* zahrnoval obvykle radu (nebo dokonce dvě „komory“) skládající se ze zástupců tří nebo čtyř stavů. (Původně zde byla zastoupena pouze šlechta a duchovenstvo. Později se přidal nový prvek – třetí stav, tj. měšťanstvo, a v mnoha případech ještě i čtvrtý – sedláci, jako např. ve Švédsku nebo v Tyrolsku.)

Vyváženost smíšených vlád spočívala v tom, že král nebyl všemocný – *rex sub lege* platila jako standardní formule.⁶ Král neměl právo ukládat daně, o čemž svědčí chudoba samotných monarchů. To platilo jako trvalý charakteristický rys stře-

dověké a poststředověké společnosti. Královu moc omezovali mocní vazalové – církev, sněm se zastoupenými stavy a svobodná města s velkými privilegii. Středověk neznal žádný absolutismus ani totalitarismus. Středověk pochopitelně nebyl „progresivní“.

Po celé toto období se slovo „demokracie“ objevovalo pouze v učených pojednáních, i když zákeřné náboženské sekty s levicovými sociálními a politickými programy byly aktivní téměř po celé Evropě. Albigenští (Bogumilové, *Katarští*) sami nepatřili k rovnostářům, ale silný levicový charakter byl patrný u prvních valdenských (založených Petrem Waldó). Ti spílali nejen „bohaté, hříšné církvi“, nýbrž i veškerému luxusu, okázalosti, moci, všem vysoce postaveným a mocným. Tyto dualistické sekty s manichejskými kořeny začaly postupovat z Blízkého Východu na Balkán a odtud do severní Itálie, jižní Francie, Belgie, Bohemie (Česka) a Anglie. Charakterizovaly je apokalyptické vize o zkaženosti majetku, konečném soudu a trestu nad těmi, kdo si osobují nadřazené postavení, a zkáze dvou nejvýznamnějších institucí: církve a státu. Jejich vize ovšem nebyly jednotné: měnily se v důzdech a jejich kompromisy s realitou byly více než časté. Rudý prapor jim však nechyběl nikdy. Svými představami měly pak tyto sekty rozhodující vliv na vznik reformace.

To, co tyto sektáře odlišovalo od reformátorů, byl kult chudoby, jak se vyskytoval například u Chudých z Lyonu, sekty valdenských. Valdenští z Lombardie (kteří se od své francouzské větve lišili) od svých věrných vyžadovali, aby se živili manuální prací. Zaměřovali se na tkalcovství, pracovali a žili společně, nesnášeli vojenskou službu, odmítali přísahu a nenáviděli nákladné kostely. Charakterizovaly je, jak se zdá, i anti-intelektuální předsudky. Z Lombardie se rozšířili až do Česka.

První, vskutku konkrétní, systematickou rovnostářskou revolucí však bylo až táboritství – radikální forma husitství. Hus nebyl jen Viklefov překladatel a komentátor, nýbrž patřil i k jeho nejvěrnějším imitátorům. Všechny tyto nové proudy se chovaly nepřátelsky vůči veškeré hierarchii a diferenciaci. Lpěly na bratrství a napadaly otcovství. Útok na papeže (papa) byl namířen proti obrazu otce, což s sebou psychologicky přineslo revizi pojetí Boha jako Otce, a tudíž i revizi Trojice. (V šestnáctém, sedmáctém a osmáctém století došlo k několika pokusům o vytvoření antitrojických, tj. unitářských církevních denominací v Transylvánii, Polsku, Anglii, Skotsku a Nové Anglii.) Na politické úrovni to znamenalo zpochybňování monarchie i smíšených vlád s monarchou v čele (opětovný důkaz o tom, že náboženské učení má vliv na politické myšlení). Vývoj v tomto směru nevyhnutelně otrásl pozici

otce v rodině, což není nijak překvapující, neboť patriarchální řád vytváří koherentní jednotu...

Vraťme se však k sektářským rebeliím. Hus, podobně jako Viklef, nebyl ve skutečnosti zastáncem „prostého lidu“. Stejně jako Viklefa, i Husa podporovala převážně nižší šlechta. A jako Viklef, i Hus byl nacionalista. O Viklefovi lze hovořit jako o „England Firster“, zatímco Hus se stal mluvčím českého lidu proti německému elementu v Česku a na Moravě. A právě zde, v zemi koruny Sv. Václava, poprvé v evropské historii propukla národnostní nenávist ve formě střetu národních studentských organizací na pražské univerzitě. Byl to prototyp kolektivního nacionalistického fanatismu, který v devatenáctém a dvacátém století zruinoval celou Evropu. Základní kámen levicových masových hnutí byly položeny. V Česku v té době již působilo poměrně silné podzemní hnutí skládající se z pozdní generace valdenských a beghardských (pikartů) – mužského protějšku béguinského řádu, byl stále v dezorganizované podobě a plně heretických idejí.

V českých regionech království Husova mučednická smrt vedla ke zbesilému výbuchu lidového hněvu a nenávisti. Za Husovu nedůstojnou smrt nesl částečně odpovědnost kontrapapež Jan XXIII. Ještě větší odpovědnost však nesl císař Zikmund, který dal Husovi ochranný glejt. Tento však koncil nijak necítil.

Husova smrt měla za následek vznik dvou skupin: utrakvistů, umírněnější skupiny, která se spokojila s výsluhou svátosti večere Páně pod obojím způsobem – s chlebem i vínem, a táboritů, radikální skupiny, která nalezla své ústředí v nově založeném městě Tábor. Jako extrémní fanatici se táboritě organizovali vojenským způsobem. Jejich prvním vůdcem byl Jan Žižka, potomek nově vzniklého šlechtického rodu německého původu. Jejich ideologie zahrnovala chiliasmus, nacionalismus, puritanismus, demokraticismus a socialismus – *skutečný a konkrétní předobraz všech moderních ismů* v dynamické syntéze. Masová hnutí naší doby se pojí s táboritstvím spíše příbuzensky než analogicky.

Táboritství však bylo mnohem hlouběji ovlivněno sektou valdenských a beghardských-pikartů, nikoli původní husitskou teologií. V jeho rané fázi se dostaly do popředí myšlenky socialismu a puritanismu, přičemž ultraextrémní adamitské nudisty Žižka nemilosrdně trestal. Všichni táboritě ovšem věřili v příchod tisícileté říše ve formě třetího království podle knihy proroka Daniele. Hned zpočátku táboritě přijali radikálně socialistický program společného vlastnictví, ale po smrti Žižky a pod vedením Prokopa Holého (zřejmě také německého

původu) rovnostářský duch doznal úbytku na síle. Husitské armády podnikly invazi na německá území, takže se proti nim začaly brzy vyhlášovat křížové výpravy. Staré vůdčí společenské vrstvy se před tímto nebezpečím probudily až poté, co husité rozehnali vojsko křížáků u Domažlic (Taus). Ve spojení s utrakvisty, kteří stále zachovávali původního umírněného ducha husitství, pak porazili tábority v bitvě u Lipan, kde zahynul i Prokop Holý.

Proudhon kdysi prohlásil, že je překvapující zjišťovat, jak se politika nakonec vždy zakládá na teologii. Důraz na teologické („náboženské“) představy, hnutí a argumenty se na těchto stránkách neklade pouze kvůli onomu hluboce náboženskému charakteru středověku. Když přeběhneme staletí a podíváme se na tragédii Sókratovu, pak je jasné, že tuto tragédie podmínily zejména vzájemně se prolínající názory a pojmy politické, filosofické a náboženské. Vzájemný vztah těchto názorů v lidském myšlení přetrvával prvních 1700 let křesťanské historie. Během následujících dvou set let však již převládající ismy nebyly schopny koexistovat s teistickým náboženstvím v míru. Naopak – bojovaly proti němu s použitím všech dostupných prostředků. Náboženství se pak bránilo tímtež způsobem.

Moderní totalitární ideologie – od prostého levičáctví k národnímu socialismu, mezinárodnímu socialismu a komunismu – mají pseudomasochistický i „kacířský“ charakterový aspekt. Proto nejsou pro velká a významná náboženství západu přijatelná, zejména pro křesťanství, judaismus a, do určité míry, ani pro Islám. Tyto ismy čerpají svou sílu, jak si později řekneme v bližším ohledání, ze sekularizovaných verzí několika málo křesťanských doktrín. Představují tudíž *Religionsersatz* (náhražky náboženství), kde politické strany se svými hierarchiemi, sekulární propagandou a systémem celosvětové mise, mezi jinými, zastupují církev. Rituály těchto stran představují skutečnou liturgii.

Srovnání Vatikánu s Kremlem vzniká obvykle v duchu nepřátelství. Není však bez opodstatnění, pokud uvážíme, že různé ismy, jako základní hereze, jsou přece jen zlovolné karikatury určitých zlomků křesťanského učení, křesťanských institucí. Naše ismy nemohly vyrůst na nekřesťanské půdě, ačkoli je bylo možné přenést i tam, kde křesťanství nezdolalo. Tento jev má dvojí příčinu: Každá lidská bytost má „přirozeně křesťanskou duši“ (*anima naturaliter Christiana*) a celý svět se nachází v procesu „westernizace“ („zezápádnění“), tj. přijímání sekulárních forem křesťanství.

Otázka vlivu Husa, Viklefa a Marsilia na Luthera a počátky reformace není v této

knize pertinentní. Přesto je zde třeba pamatovat, že oproti zastaralé představě, která stále přežívá v anglicky mluvících zemích, nebyla reformace rozhodně žádným „počátkem liberalismu“ (ať ryziho nebo falešného), ani jakýmsi naplněním renesance, nýbrž pozdně středověkou a „klášterní“ reakcí proti humanismu a duchu renesance. Pro Luthera představovala renesance (ne méně než humanismus) nečestný kompromis mezi křesťanstvím a pohanstvím. Podle Luthera se Platón, Sókratés i Aristotelés všichni smaží ve věčném plameni pekelném.

Obraz Luthera, který se předkládá americkým katolíkům i protestantům, je bohužel zcela falešný. Luther byl ve skutečnosti opravdový „zápasník s Kristem“, nikoli neurotik, který se chtěl oženit s jeptiškou. Nebyl to ani liberální subjektivist, který chtěl propagovat „soukromou interpretaci“ Písma, stejně jako netoužil po „osobní svobodě“. Byl to nekompromisní rigorista. Chtěl se *navrátit* k tomu, co považoval za původní čistotu církve. Že byl po příchodu do Říma šokován zkažeností hierarchie je nesmysl. Mravní situace v Německu nebyla v té době ani o píď lepší. Navíc, ve scholastické teologii neměly mravní ctnosti příliš vysoké postavení. (Luther byl i v tomto ohledu typicky středověký člověk.) Ani zdaleka neobhajoval klasický liberalismus nebo cokoli tomu podobné. Učil všemohoucnost státu a stavěl se proti všem formám racionalismu, křesťanského nebo jiného. Brojil proti „uctívání člověka“. *Soli Deo gloria* byl bojový pokřik Jana Kalvána, ale mohl stejně dobře patřit i Lutherovi. Luther byl přesvědčen, že člověk nemůže ke své vlastní spáse přispět ničím podstatným: smýt hříchy může pouze krev Beránkova. Dobré skutky jsou marné. Odtud pramení také Lutherova nelibost vůči episcopu Sv. Jakuba.

To vše znamená, že reformace měla (v doslovném smyslu) konzervativní povahu a komunitářského ducha. Luther a Kalvín nebyli v žádném případě pionýři „liberálního“ (libertinistického) demokratického relativismu. Skutečnost, že v evropských katolických zemích nenese slovo „konzervativní“ v názvu ani jediná politická strana, je nanejvýš významná. Katolická víra není konzervativní. Spíše připomíná strom s kořeny na jednom pevném místě, který se ovšem tvarem mění, shazuje staré listí a větve a přidává nové.

Reformace představovala reakci *proti* humanismu a renesanci. Proto středověk v jistém smyslu dále přežíval v reformovaném světě, např. církev a koleje si stále zachovávaly gotický sloh, zatímco v katolickém světě se renesance rozvinula do slohu barokního a později rokoka. Svět

reformace si osvojil kázeň, komercialismus, průmyslnictví a tvrdou práci - tj. určitý druh sekulárního klášterního řádu, kdežto svět katolický si zachoval své klášterní a středověké představy v kláštorech a konventech samotných, přičemž jeho sekulární život pokračoval v uměleckém, intelektuálním a anarchickém kurzu.

Mundus reformatus, a to téměř výlučně, mezitím poskytoval podmínky k přežití a rozvoji pro „divoké sekty“. Šestnácté století zaznamenalo zuřivé vzplanutí sektářského chiliasmu v různých částech Německa, na jihozápadě podél Rýna a zejména v Münsteru a v Durynsku. Thomas Münzer, německý anabaptista, začal po svém setkání s husitskými kruhy v Praze roku 1521 podněcovat řadu lidových povstání ve jménu náboženství. Napadl reformátory za jejich polovičaté dílo - za to, že ve svém náboženství nezašli dostatečně daleko a nezměnili stát a společnost. Prostřednictvím svých kázání a spisů se Münzer pokusil založit komunistickou teokracii (naprosto v rozporu s Lutherem). Po navázání spolupráce se švýcarskými anabaptisty spolu s bývalým mnichem Pfeiferem uchvátil durynské město Mühlhausen, kde svrhl místní radu a vyplenil oba konventy a domy bohatých občanů. V roce 1525 se připojil k selskému povstání, ale jeho válka proti „bezbožným knížatům a kněžím“ skončila nezdarem. Münzer i Pfeifer byli zraněni v bitvě, zajati a popraveni.

Jan van Leyden, nazývaný také Jan Bokelzoon (narozen v Holandsku), se stal pánem Münzeru poté, co se zmocnili města anabaptisté a kdy Jan Mattys, jeho předchůdce a fanatický kazatel, byl usmrčen v bitvě. Založil zde komunistické „Království sionské“ na základě podivné směsice socialistických a starozákonních představ. Každý zde dostával „podle svých potřeb“. Sexuální nevázanost u tohoto „královského“ dvora neznala mezí a celá jeho populace byla vystavena otřesnému teroru. Město osvobodil až biskup hrabě Bernhard von Galen a Jan van Leyden byl popraven.

Münster je nejslavnější model politického řádu anabaptistů, avšak mnohem konkrétnější komunistickou podobu měly jejich tábory ke konci dvacátých a začátkem třicátých let 16. století. Jejich náboženské názory shrnovaly tzv. nikolsburgské články, které oponovaly všem organizovaným vládám a všem formám učenosti, zejména teologii. (Písmo, pro běžného člověka bezesporu těžce pochopitelné, podle nich potřebovali jen hříšníci a pohané - děti Boží je nepotřebují. Kristus pro ně byl samozřejmě jen prorok, nikoli Syn Boží.)

Společenský řád v těchto částech Svaté říše římské byl zajímavější než ona

náboženská víra samotná. Carl A. Cornelius nám poskytuje krátký, zato živý popis situace:

Poslušnost vůči curyšským článkům se vyžadovala v té nejradikálnější formě a bez jakýchkoli kompromisů. Vládní úřady, přísahy a užívání zbraní zde bylo přísně zakázáno. Nikdo nevlastnil soukromý majetek. Cizinci, kteří požádali o křest, se museli vzdát veškerého pozemského majetku ve prospěch komunity a v případě exkomunikace nebo vypovězení jim nebylo nic vráceno. Rodinný život, který nemůže bez soukromého majetku existovat, zde nahrazovaly jiné instituce. Manželské dekrety a požehnání - bez jakékoli vzájemné konzultace partnerů - vydávali „služebníci Slova“. Děti byly brzy po narození předávány kojným a později umístovány do společné školní budovy. Dospělí měli stejné oblečení a stejné stravování a žili podle svého zaměstnání ve velkých domovech pod dozorem „služebníka potřeb“. Veškerý život se zde ode dne odvíjel tím nejdělejší způsobem. Jakýkoli projev osobní nezávislosti nebo svobody vedl k vypovězení, což znamenalo bezednou mizérii.

Stejně jako v případě dolnoněmeckých anabaptistů (nakonec soustředěných v Münsteru) se v té době velmi silně šířilo očekávání bezprostředně nastávajícího soudného dne, který měl zatratit hříšné a povýšit věrné. V jistý druh milénia, byť v jeho sekulární formě, věří i extrémní levice. Podobně očekává i jakýsi soudný den, jenž bude korunovat triumf vyvolené rasy, ať již árijců nad židy nebo proletářů nad línými bohatými anebo jen „pokrokových sil lidstva“ nad temnými silami reakce, užijeme-li národně socialistického výrazu z „Noci dlouhých nožů“.

Zdá se, že zhroucení anabaptismu v severovýchodním Německu díky společnému úsilí katolíků a luteránů zastavilo první velkou levicovou vlnu na zhruba dvě stě let...

Z připravované knihy Levicové smýšlení vydávané Liberálním institutem, přeložil Pavel Bartoš

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

ZAUJAL VÁS ČASOPIS TERRA LIBERA?

Rádi byste jej dostávali pravidelně každý měsíc?

K tomu stačí si pouze zajistit členství v

Klubu přátel liberálních myšlenek

které skýtá i další výhody.

Tento klub vám nabízí tři typy členství:

BRONZOVÉ ČLENSTVÍ

lze na jeden rok získat poskytnutím

daru ve výši minimálně

500 Kč

ve prospěch LI. Bronzoví členové získají zaslání TERRA LIBERA v elektronické podobě a slevu 20 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

STŘÍBRNÉ ČLENSTVÍ

lze na jeden rok získat poskytnutím

daru ve výši minimálně

1000 Kč

ve prospěch LI. Stříbrní členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě a slevu 30 % na veškeré publikace a reklamní předměty LI.

ZLATÉ ČLENSTVÍ

lze na jeden rok získat poskytnutím

daru ve výši minimálně

10000 Kč

ve prospěch LI. Zlatí členové získají zaslání měsíčníku TERRA LIBERA v tištěné podobě, slevu 30 % na reklamní předměty LI, veškeré publikace LI v daném roce zdarma a VIP místa na akcích pořádaných LI.

A jak se stát členem

Klubu přátel liberálních myšlenek?

K registraci stačí vyplnit registrační formulář na stránkách www.libinst.cz, zaslat jej na adresu lipka@libinst.cz a poukázat zvolenou částku na účet LI (do zprávy pro příjemce prosím uveďte "DAR" a "celé jméno"), případně ji složit hotově v sídle Liberálního institutu ve Spálené ulici. V případě daru převyšujícího 1000 Kč je možné částku odečíst od základu daně z příjmu (více informací na stránkách LI).

On-line archív
TERRA LIBERA
z let 2000 - 2008
dostupný na stránkách

www.libinst.cz